SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/2 (3) - 2023

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ
ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ
ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/B1342V3SI2Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/2 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич –филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа октори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал:
https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Рахманова Мавлуда Эркин қизи
СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ССРГА ХАЛҚЛАРНИ МАЖБУРИЙ КЎЧИРИШ СИЁСАТИ ТАРИХШУНОСЛИГИ 9-16

Икромжонов Акмалжон Махмуджонович
ФАХРУДДИН ЎЗЖАНДИЙ ЯШАГАН ДАВРДА МОВАРОУННАҲР ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ ВАЗИЯТ ВА ИЛМ ФАН РИВОЖИ 17-25

Холдоров Зоҳиджон Валижон ўғли
ТУРКИСТОН ЛЕГИОНИНИНГ ТАШКИЛ ТОПИШИ ТАРИХИДАН 26-34

Хамидова Дилфуза Улуғбек қизи
НОМОДДИЙ МАДАНИЙ МЕРОС ИЖОДКОРЛАР НИГОҲИДА 34-41

Nag'ashboyev Qazbek Bozorboy uli
SULTON RAXMONOV – SAYYORANING ENG KUCHLI ODAMI 42-49

Махмудов Махмуд Авазович
ЯНГИ ИҚТИСОДИЙ СИЁСАТ ШАРОИТИДА ДЕҲҚОН ХЎЖАЛИКЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ ТАБАҚАЛАШУВИ 50-58

Mamatov Bektosh Tolibjon o`g'li
YALANGTO`SH BAHODIR VA ASHTARXONIY HUKMDORLAR 59-66

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Muminova Elnoraxon Abdukarimovna
"YASHIL" IQTISODIYOTGA O'TISHNING XORIJIY TAJRIBALARI 66-75

Файзуллоев Мирсаид Шухратович
СОЛИҚ НАЗОРАТИ ТИЗИМИДА КАМЕРАЛ СОЛИҚ ТЕКШИРУВЛАРИНИ ЎТКАЗИШ АМАЛИЁТИ ТАҲЛИЛИ 76-85

Кахарова Нилуфар Эркинжоновна
OKR МЕТОДОЛОГИЯСИ ХАҚИДА ТУШУНЧА, МАҚСАДИ, АФЗАЛЛИГИ, ЖАРАЁНДАН КУТИЛАДИГАН НАТИЖАЛАР 86-91

Насруллоев Ҳаётжон Хабибуллоевич
СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИГА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ-КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШ ОРҚАЛИ СОЛИҚ БАЗАСИНИ КЕНГАЙТИРИШ ЙЎЛЛАРИ 92-99

Raxmonov Mirvoxid Rajabovich
HUDUDNING INVESTISION JOZIBADORLIGI OMILLARINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH 100-107

Насруллоев Ҳикматулло Хабибуллоевич
ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИ ЖАДАЛЛАШТИРИШ УЧУН ЗАМОНАВИЙ РАҚАМЛИ ЕЧИМЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ 108-115

Тоштемиров Шоҳруҳ Тошпўлатович
ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ КАПИТАЛ ВА УНИНГ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШДА ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВНИНГ АҲАМИЯТИ 116-120

Насимов Равшанжон Азимович
МАМЛАКАТИМИЗДА СОЛИҚ ЮКИНИНГ СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАР ФАОЛИЯТИГА ТАЪСИРИНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ 121-130

Nabieva Nilufar Muratovna
MARKETING AUDIT AND ITS IMPACT ON IMPROVING THE COMPETITIVENESS OF THE COMPANY........131-139

Отамуродов Нуриддин Нажмиддинович
КИЧИК ВА ЎРТА БИЗНЕС ТАДБИРКОРЛИК СУБЪЕКТЛАРИНИ COVID-19 ИНҚИРОЗ ДАВРИДА УЛАРНИНГ ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА СОЛИҚҚА ТОРТИШ МАСАЛАЛАРИ 140-148

Hoshimov Jahongir Ravshanbek o'g'li
TO'G'RIDAN – TO'G'RI XORIJIY INVESTITISIYALARNI JALB QILISHDA MAMLAKAT XATARLARINI KAMAYTIRISH........149-155

Yusupov Farruxbek Farxodovich
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SOLIQ MA'MURCHILIGIDA SOLIQ TO'LOVCHILARGA XIZMAT KO'RSATISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI........156-162

Kunduzova Kumrixon Ibragimovna
KICHIK BIZNES KORXONALARIDA MOLIYAVIY REJALASHTIRISH VA BYUDJETLASHTIRISHNING XUSUSIYATLARI........163-172

Зиёдинова Нилуфар Зариф қизи
ИНВЕСТИЦИОН ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИШДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТЛАРНИНГ ЎРНИ 173-179

Насимджанов Юнусжон Зохидович
МАМЛАКАТИМИЗ ҲУДУДЛАРДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ТОВАР ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИ ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ЕР СОЛИҒИ МАЪМУРЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 180-187

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Ҳакимов Акмалжон Мирзағаниевич
ЦИВИЛИЗАЦИЯ ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ГНОСЕОЛОГИК МОҲИЯТИ 188-192

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович
УРБАНИЗАЦИЯ СОҲАСИДАГИ ДАВЛАТ СИЁСАТИ ВА УНИНГ АСОСИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ 193-198

Boboqulov Abror Abdug'ani o'g'li
"OPEN ARTIFICIAL INTELLIGENCE GPT" TIL MODELINING FALSAFIY TAHLILI 199-204

Ялгашев Бунёд Махмудович
САМАРҚАНД ВОҲАСИ ЭТНИК ГУРУҲЛАРИНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ ВА УЛАРНИГ ЯШАШ ТАРЗИ 205-213

Safarov Maqsudali
ABU BAKR AR-ROZIYNING "TIBBI RUHONIY" (RUH TIBBIYOTI) ASARIDA G'AZABNI VA INSONNING O'Z KAMCHILLIKLARINI BARTARAF QILISH HAQIDA MULOHAZALAR 214-219

Сохибова Лола Жонибоевна
ШАХС МАДАНИЙ САВИЯСИ – МАДАНИЙ РИВОЖЛАНГАНЛИК ИФОДАСИ 220-224

Адашова Махсума Махмудбоевна
ИМОМ АБУ МАНСУР МОТУРИДИЙ ВА МОТУРИДИЙЛИК ТАЪЛИМОТИ – ДУНЁ ОЛИМЛАРИ НИГОҲИДА 225-231

Mukhammediyarova Akhmaral
PHILOSOPHICAL ANALYSIS OF THE CONCEPT OF NOOSPHERIC DEVELOPMENT IN THE ECOLOGICAL AND GLOBAL SECURITY SYSTEM 232-239

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Tilovov Ozod, Isoqulova Gulxon
FRAZEOLOGIK BIRLIKLARDA SONLARNING QO'LLANILISHI VA ULARNING RAMZIY MA'NOLARI 240-245

Surmilova Elena
GENDER STUDIES IN LINGUISTICS AND THEIR APPLICATION IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING 246-252

Олимова Дилафрузхон Бахтиёржон қизи
ТИЛШУНОСЛИКДА БАҲО КАТЕГОРИЯСИ ВА УНИНГ ЎРГАНИЛИШИ 253-257

Djurayev Dilshod Mamadiyarovich, Radjabova Madinabonu Raimovna
XITOY TILI GRAMMATIKASIDAGI "NATIJA TO'LIQLOVCHISI (结果补语)" 258-262

Azzamov Yusufjon Radjaboy o'g'li, Jo'rayeva Xayriniso Shavkat qizi
EKOJURNALISTIKANING QO'LLANILISH KATEGORIYALARI 263-268

Fillipova Olga Igorevna
CONVERGENCE OF STYLISTIC DEVICES AS A CATEGORY OF REDUNDANCY 269-278

Ismoilova Dilorom Rustamjon kizi
LEXICAL UNITS OF THE SEMANTIC FIELD "MURDER" 279-285

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

Ильясов Баходир Ильясович
ELEKTRON DAVLAT XIZMATLARINI KO'RSATISHNING TASHKILIY-HUQUQIY MEXANIZMI VA UNING RIVOJLANISH YO'LLARI 286-293

Чориева Хуршидабону Хуррам қизи
ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ФУҚАРОЛАР ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИНИНГ ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАРДА ИШТИРОКИ 294-299

Хаётов Анвар Хусанович
ХАЛҚАРО ОЛИМПИЯ ҚЎМИТАСИНИНГ МУХТОР МАҚОМИ ВА ТУРЛИ ҲУҚУҚ СУБЪЕКТЛАРИ БИЛАН МУНОСАБАТЛАРИ 300-307

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Журабекова Хабиба Мадаминовна
РЕЧЕВАЯ АКТИВНОСТЬ КАК ВАЖЫЙ ФАКТОР КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ 308-315

Tursunova Aziza Xoshimovna
WEB TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BILIMNI NAZORAT QILUVCHI DIDAKTIK VOSITALAR YARATISH USULLARI 316-321

Oblanazarov Faxriddin Asadovich
FUTBOLCHILARNI TAYYORLASHDA TA'LIM VA MASHG'ULOTNING ASOSIY QONUN-QOIDALARINI AMALGA OSHIRISH 322-329

Isroilova Dildora Muxtarovna, Solijonova Dildora Ulugbekovna
IJTIMOIY-SIYOSIY MATNLAR TARJIMASINI O'QITISHDA LINGVOMADANIY OMILLARNING O'RNI 330-335

Satvoldiyev Faxriddin Akbarali o'g'li
MAKTAB O'QUVCHILARI HUQUQIY TA'LIM – TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH BORASIDA OLIB BORILGAN TAJRIBA SINOV ISHLARI NATIJALARINING PEDAGOGIK TAHLILI 336-342

Jurayev Bobomurod Tojiyevich
SHARQDA PEDAGOGIK FAOLIYATNING MAYDONGA KELISHI VA RIVOJLANISHI 343-350

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари. -№ S/2 (3)-2023.
ISSN: 2181-1342 (Online)
https://scienceproblems.uz

13.00.00 – Педагогика фанлари

Satvoldiyev Faxriddin Akbarali oʻgʻli
Namangan davlat universiteti
Milliy gʻoya va huquq taʼlimi kafedrasi oʻqituvchisi
satvoldiyevfakhriddin773@gmail.com
Tel: +998934194341

MAKTAB OʻQUVCHILARI HUQUQIY TAʼLIM – TARBIYASINI SHAKLLANTIRISH BORASIDA OLIB BORILGAN TAJRIBA SINOV ISHLARI NATIJALARINING PEDAGOGIK TAHLILI

Annotatsiya. Jahonda roʻy berayotgan ijtimoiy-siyosiy vaziyat kuchli davlatlarda ham oʻz huquq va erkinliklarini biluvchi burch hamda makburiyatlarini angalagan sodiq fuqaroni tarbiyalash zarur ekanligini koʻrsatib qoʻydi. Demokratik jamiyat qurishni oldiga maqsad qilgan har qanday davlat, bunday mamlakatni qurishda asosiy roʻl oʻynovchi huquqiy madaniyati rivojlangan fuqarolarni tarbiyalash kerakligini yaxshi biladi. Ushbu vazifani amalga oshirish uchun eng qulay boʻlgan maskan maktab boʻlib, ushbu dargohda berilgan huquqiy taʼlim va tarbiya butun umr yodda qoladi.

Kalit soʻzlar: Huquqiy taʼlim, tarbiya, pedagogika, demokratiya, maktab, huquqiy madaniyat, tehnologiya.

Сатволдиев Фахриддина Акбарали ўғли
Наманганский государственный университет,
Преподаватель кафедры национальной
идеи и правового воспитания

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ИСПЫТАНИЙ ПО ФОРМИРОВАНИЮ ПРАВОВОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ ШКОЛЬНИКОВ.

Аннотация. Общественно-политическая ситуация в мире показала, что необходимо воспитывать лояльного гражданина, знающего свои права и свободы и понимающего свои обязанности и ответственность даже в сильных странах. Любая страна, стремящаяся к построению демократического общества, прекрасно осознает необходимость воспитания граждан с развитой правовой культурой, которые играют ключевую роль в построении такого государства. Наиболее удобное место для выполнения этой задачи – школа.

Ключевые слова. Правовое образование, воспитание, педагогика, демократия, школа, правовая культура, технология.

Namangan State University
Satvoldiyev Fakhriddin Akbarali oʻgʻli
Teacher of the Department of
National Idea and Legal Education

PEDAGOGICAL ANALYSIS OF THE RESULTS OF EXPERIMENTAL TESTS CONDUCTED ON THE FORMATION OF LEGAL EDUCATION OF SCHOOL STUDENTS.

Annotation. The socio-political situation in the world has shown that it is necessary to educate a loyal citizen who knows his rights and freedoms and understands his duties and responsibilities even in strong countries. Any country aiming to build a democratic society is well aware of the need to educate citizens with a developed legal culture, who play a key role in building such a country. The most convenient place to fulfill this task is a school.

Key words. Legal education, upbringing, pedagogy, democracy, school, legal culture, technology.

DOI: https://doi.org/10.47390/B1342V3SI2Y2023N45

Kirish

Mamlakatimizda har tomonlama yetuk va barkamol avlodni tarbiyalashga berilayotgan e'tibor davlat siyodsatining yetuk sohalaridan biriga aylandi desak mubolag'a bo'lmaydi. Ayniqsa yoshlarni yaxshi sifatli ta'lim olishi, o'z huquq va burchlarini anglab yetishi biz qurmoqchi bo'layotgan fuqarolik jamiyatining asosiy shartlaridan biridir. Fuqarolar huquqiy madaniyatini shakllantirish eng avvalo, huquqiy ta'lim va tarbiya orqali erishiladi. Maktablarda o'tiladigan huquq darslarini tashkil etishda zamonaviy pedagogik usul va tehnologiyalardan foydalanish, ta'lim bilan birga tarbiya uyg'unligini ta'minlashga doir qilinishi zarur bo'lgan ishlarga nisbatan e'tiborning kamayishi, bu sohada qilinayotgan ishlarning samarasi yetarli darajada natija bermayotganiga sabab bo'lmoqda. Zero bu vazifa bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Davlatimiz rahbari Sh. M. Mirziyoyev O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag'islangan marosimidagi nutqida '' Biz ta'lim va tarbiya tizimining barcha bo'g'inlari faoliyatni bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz''[1] deb ta'kidlaydi. Maktab o'quvchilarini huquqiy ta'lim va tarbiyasini shakllantirishda yaxlit yondashuv, huquqy madaniyatni yuksaltirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi.

Dunyodagi rivojlangan AQSh, Fransiya, Angliya, Yaponiya kabi mamlakatlar ham o'z fuqarolarini huquq va majburiyatlarini bilishi, mamlakatdagi mavjud qonun tizimi, demakratiya tamoyillarining mazmun mohiyati va boshqa bir qator huquqiy bilimlarni shakllantirishga hizmat qiluvchi Civic education (Fuqarolik ta'lim) deb nomlangan fanni maktab ta'limida boshqa fanlar bilan bir qarotda o'zlashtirilishini yo'lga qo'ygan. Ushbu fan doirasida maktab o'quvchilarining turli fiziologik hamda psixologik holatidan kelib chiqqan holda huquqiy siyosiy, ijtimoiy bilim va ko'nikmalar o'rgatilib kelinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Huquqiy ta'lim va tarbiyani shakllantirish uchun birinchi navbatda ushbu tushunchalarning mazmun mohiyatini anglab olishimiz lozim. Ushbu tushunchalar turli olimlar tomonidan turlicha ta'riflar berilgan bo'lishiga qaramay asosiy mazmuni o'zgarmagan. Bu mavzuda ayniqsa rus adabiyotlarida Rossiyalik olimlar tomonidan juda ko'plab ta'riflar berilgan.

Mana shu olimlardan biri Rus olimi V. L. Kulapov huquqiy ta'limga ta'rif berar ekan ''Huquqiy ta'lim – bu huquqiy bilimlarni aholi o'rtasida tarqatish jarayoni bo'lib, bu ularning huquqiy madaniyatini yuksaltirish, qonunga hurmat, adolat va qonuniylikni mustahkamlashga hizmat qiladi'' [2; 360-c,]. Ushbu olim huquqiy ta'lim tushunchasiga qisqacha, ammo, keng

ma’noli yondashuv bilan mazmun mohiyatni ochib berishga erishgan. Qonunni hurmat qilishga oʻrgatish, huquqiy madaniyatni shakllantirish, adolat va qonuniylikni mustahkamlash uchun fuqarolar huquq nima ekanligini, uning vazifalarini, qonun va qonuniylik kabi tushunchalarni mohiyatini anglamogʻI lozim. Buning uchun esa avvalo unda huquqiy bilim boʻlishlik talab qilinadi. Huquqiy bilim esa huquqiy ta’lim jarayoni orqali vujudga keladi.

Tadqiqotchi E. K. Matevosova huquqiy ta’limni huquqiy gʻoyalar va talablarni fuqarolarning shaxsiy e’tiqodi va qonuniy xulq atvoriga aylantirish, ularning huquqiy madaniyatini shakllantirish uchun shaxs, ijtimoiy guruhlar va butun jamiyat ongiga maqsadli ta’sir qilish deb tushunadi [3; 26 c.]. Ushbu ta’rifda huquqiy ta’lim berish orqali bevosita shaxsda huquqiy tarbiyani shakllantirish ya’ni, huquqni qonuniy xulq atvorga aylantirish masalasi aytib oʻtilgan. Ushbu tadqiqotchi ham huquqiy ta’lim va tarbiya uygʻun holda tashkil etilishiga urgʻu berib oʻtgan. Undan tashqari huquqning gʻoyaviy vazifasiga ham toʻxtalib, inson ongi va qalbiga ta’sir etish vositasiga aylantirish zarurligini ham ta’kidlab oʻtgan. Qonunga itoatkorlikni insonning shaxsiy e’tiqodi va aloqiy qadryatiga aylantirishning vositasi sifatida huquqiy ta’limning jamiyat hayotidagi muhim ahamiyat kasb etishini yoritib bergan.

Yana bir tadqiqotchi E. A. Shakirova oʻzining huquqiy ta’limga nisbatan pedogogik qarashlarini asoslab: Huquqiy ta’lim – bu huquq sohasidagi tarbiya va ta’lim tizimlariga asoslangan, muammolarni hal qilishga qaratilgan oʻzaro belgilangan faoliyat turlari – ta’lim berish va oʻqitish faoliyatining integral jarayoni boʻlib, buning natijasida oʻquvchilar huquqa oid bilim, koʻnikma, mavzu faoliyati koʻnikmalari va ularning shaxsiy fazilatlarini hamda oʻz – oʻzini oʻqitish va tarbiyalash qobilyatlarini rivojlantirishdir [4; 592-596-c.]. Ushbu ta’rifda tadqiqotchi koʻproq huquqiy ta’limning oʻqitish jarayonidagi vazifasi va uning natijasida huquqiy tarbiyani rivojlanishiga ta’siri ifoda etilgan. Undan tashqari tarbiyaga oid nazariyalarni oʻrganish chogʻida oʻz – oʻzini tarbiyalash usuli ham alohida oʻrin egallashiga guvoh boʻldik.

Huquqshunos olim, professor V. K. Babayev ham huquqiy tarbiya borasida oʻz fikrlarini bildirib, huquqiy tarbiya – fuqarolarda chuqur huquqiy bilimlarni shakllantirishga qaratilgan rejali, boshqarib turiladigan, tashkiliy tartibga solingan, tizimli va aniq maqsadga yoʻnaltirilgan turli usul va vositalar orqali olib boriladigan shaxsning ongida huquqiy xulq atvorni shakllantirishga hizmat qiladigan chora tadbirlar majmuidir[5; 187-b.]. Ushbu olim ham huquqiy tarbiyaning asosi sifatida huquqiy bilim ekanini va bu jarayon tizimili, maqsadli hada turli usul va vositalar bilan amalga oshirilishi zarur boʻlgan jarayon ekanligini ta’kidlab oʻtgan.

Muhokama

Yuqorida huquqiy ta’lim va tarbiya borasidagi olimlarning fikrlarini qisqacha bayon etdik. Ularda asosan huquqiy ta’lim va tarbiya masalasi jamiyat uchun qanchalik dolzarb ekanligi, undan tashqari unga nisbatan qanday yondashuv boʻlishi kerakligi haqida fikrlar bayon etilgan. Huquqiy tarbiyani qanday shakllantirish mumkinligi haqida Oʻzbekistonlik huquqshunos olimlar A. Saidov va U. Tajihanovlar huquqiy tarbiya tushunchasiga quyidagicha yondashib, huquqiy tarbiya bu shaxslar va ijtimoiy guruhlarning huquqiy ongiga koʻrsatiladigan, aniq maqsadga yoʻnaltirilgan, rejalashtirilgan va maxsus huquqiy tarbiya usullari vositasida amalga oshiriladigan pedogogik tas’ir jarayoni [6; 5-b.] ekanligini ta’kidlab oʻtgan. Huquqshunos olimlarimizdan yana biri O. Karimova oʻz asarlarida huquqiy tarbiya – bu tashkiliy ravishda muntazam olib boriladigan, aniq maqsadni koʻzlagan va shaxsga (shaxslar guruhiga) ta’sir qila oladigan, ularda huquqiy ong, huquqiy bilim, qonunlarga rioya etish

xislatlarini vujudga keltiradigan harakatdir [7; 185-b.] – deya yuqoridagi fikrlarimizni toʻldirib, isbotlab bergan.

Huquqiy tarbiya berish borasidagi qarashlar pedagog olimlar yondashuvi Oʻ. Asqarova, M. Xayitboyev va M. S. Nishonovlarning umumiy tahriri ostida chiqqan Pedagogika darsligida ʻʻTarbiya voyaga etmaganlar oʻrtasida huquq tarbiyasini olib borishda oilaviy axborotning barcha vositalaridan (matbuot, radio, televideniya) yagona reja boʻyicha foydalanish zarurligini koʻrsatmoqda. Oʻquvchilarning huquqiy tarbiyasi maktabda ham yagona reja asosida olib borilmogʻI uchun pedagoglar ota – onalar bilan yakka tartibda suhbatlar oʻtkazishi bugungi kun talablari darajasida boʻlmogʻI darkor. Ota – onalar oʻrtasida pedagogik bilimlarni targʻib qilish oʻquvchilarning oʻzlashtirish darajasini koʻtaribgina qolmasdan, balki ularni maktabdan tashqaridagi xulq – atvorini yaxshilanishiga olib keladi[8; 185-b.].ʼʼ – deya huquqiy tarbiyada ota – onalarning alohida roʻli borligi taʼkidlab oʻtilgan. Shunday ekan, huquqiy taʼlim va tarbiya berishda oila bilan hamkorlikda ishlashni yaxlit pedagogic jarayonning tarkibiy elementi sifatda qarash maqsadga muvofiq boʻladi.

Oʻzbek olimlari fikrlarini muhokama qiladigan boʻlsak, huquqiy tarbiyaning pedagogik jarayonni bir boʻlagi ekanligi va bu jarayonga tizimli hamda rejalashtrilgan holda yondashuvni amalga oshirish zarurligi taʼkidlanmoqda. Maktablarda oʻtiladigan huquq darslarining yaxshi samara bermayotganligining sababi ham huquqiy tarbiya jarayoniga yondashuvning noʻtoʻgʻri boʻlayotganligidandir. Biz ushbu kamchilikni toʻgʻrilash maqsadida maktablarda yangicha yondashuv asosida huquqiy taʼlim va tarbiya jaryonini tashkil etdik va oʻzining yetarli samarasini berdi. Huquqiy taʼlim va tarbiyani tashkil etishda zamonaviy pedagigk usul va vositardan foydalanish orqali oʻquvchilarda fanga boʻlgan qiziqish oshishiga sabab boʻldi[9; 94-97-b.].

Maktablarda qoʻllaniladigan tehnologiyalarni oʻrganib chiqib yaxshi samara bermayotganlarini takomillashtirdik va yangilarini olib kirdik. Darslik bilan ishlash tehnologiyasini ʻʻDarslik – tezkorlikʼʼ deb nomlangan yangilangan tehnologiyaga almashtiridik. Undan tashqari VAK – teachingʼʼ deb nomlangan yangi tehnologiyadan foydalanib darslarni tashki etdik. Undan tashqari Roʻlli oʻyinlar orqali ham darslarda oʻquvchilarni huquqiy tarbiyasini shakllantirish mumkin.

Maktab oʻquvchilarini huquqiy va axloqiy tarbiya uygʻunligini shakllantirish maqsadida oʻquvchilar va huquqni muhofaza qiluvchi hodimlar bilan uchrashuvlar tashkil etdik. Ushbu uchrashuvlar maktablarda emas, huquqni muhfaza qiluvchi organ hodimlari ishlovchi makanlarda ish joylarida oʻtkazildi.

Natijalar

Maktab oʻquvchilarining huquqiy taʼli va tarbiyasi samaradorligini oshirish tehnologiyalarini takomillashtirish maqsadida ishlab chiqilgan tehnologiyalrimizdan foydalanib tajriba sinov maydonlarini belgilab oldik. Tadqiqotimiz maqsad va vazifalaridan kelib chiqqan holda Andijon, Namangan va Fargʻona viloyatlaridagi bittadan tuman va shahar maktablari tanlab olindi. Ikkitadan 8-sinflar talab olinib ulardagi ʻʻOʻzbekiston davlati va huquqi asoslariʼʼ fanidan tajriba guruhlarida yangi tehnologiyalar asosida, nazorat guruhida esa doimiy dars jarayoni tashkil etildi. Natijada tajriba guruhining sifat koʻrsatgichi nazorat guruhiga nisbatan yuqori boʻldi. Quyida tajriba sinov natijalari jadvalda aks etgan:

Andijon viloyati								
Buloqboshi tuman 12-maktab	Tajribadan oldin							
	Tajriba guruhi				Nazorat guruhi			
	O‘quvchilar soni 23 ta	"3"	"4"	"5"	O‘quvchilar soni 31 ta	"3"	"4"	"5"
		12	8	3		15	11	5
		Tajribadan keyin				Tajribadan keyin		
		"3"	"4"	"5"		"3"	"4"	"5"
		3	7	13		11	12	8
O‘sish foizda	28%				8%			
Andijon Shahar 41-maktab	Tajribadan oldin							
	Tajriba guruhi				Nazorat guruhi			
	O‘quvchilar soni 31 ta	"3"	"4"	"5"	O‘quvchilar soni 31 ta	"3"	"4"	"5"
		18	8	5		17	10	6
		Tajribadan keyin				Tajribadan keyin		
		"3"	"4"	"5"		"3"	"4"	"5"
		3	1 11	1 7		1 3	1 1	9
O‘sish foizda	29%				7%			
Umumiy o‘sish	28,5%				7,5 %			

Farg‘ona viloyati								
Toshloq tuman 32-maktab	Tajribadan oldin							
	Tajriba guruhi				Nazorat guruhi			
	O‘quvchilar soni 24 ta	"3"	"4"	"5"	O‘quvchilar soni 24 ta	"3"	"4"	"5"
		14	7	3		12	7	4
		Tajribadan keyin				Tajribadan keyin		
		"3"	"4"	"5"		"3"	"4"	"5"
		5	6	13		10	8	6
O‘sish foizda	26%				6%			
Farg‘ona Shahar 23-maktab	Tajribadan oldin							
	Tajriba guruhi				Nazorat guruhi			
	O‘quvchilar soni 67 ta	"3"	"4"	"5"	O‘quvchilar soni 66 ta	"3"	"4"	"5"
		38	18	11		34	30	12
		Tajribadan keyin				Tajribadan keyin		
		"3"	"4"	"5"		"3"	"4"	"5"
		8	20	39		30	27	15
O‘sish foizda	29%				7%			
Umumiy o‘sish	27,5%				6,5 %			

Namangan viloyati								
Davlatobod tuman 52-maktab	Tajribadan oldin							
	Tajriba guruhi				Nazorat guruhi			
	O‘quvchilar soni 32 ta	"3"	"4"	"5"	O‘quvchilar soni 24 ta	"3"	"4"	"5"
		16	11	5		5	11	10
		Tajribadan keyin				Tajribadan keyin		
		"3"	"4"	"5"		"3"	"4"	"5"
		4	7	21		8	9	7
O‘sish foizda	29%				5%			
Namangan Shahar 27-maktab	Tajribadan oldin							
	Tajriba guruhi				Nazorat guruhi			
	O‘quvchilar soni 69 ta	"3"	"4"	"5"	O‘quvchilar soni 67 ta	"3"	"4"	"5"
		39	17	13		37	16	14
		Tajribadan keyin				Tajribadan keyin		
		"3"	"4"	"5"		"3"	"4"	"5"
		12	16	41		35	17	15
O‘sish foizda	27%				1%			
Umumiy o‘sish	28%				3 %			

Andijon viloyatida o‘tkazilgan tajriba sinov natijalariga ko‘ra tajriba guruhi nazorat guruhiga nisbatan 21% lik sifat ko‘rsatgichini qayd etdi.

Farg‘ona viloyatida o‘tkazilgan tajriba sinov ishlarida ham tajriba guruhi nazorat guruhiga nisbatan umumiy 21% lik sifat ko‘rsatgichi qayt etildi.

Namangan viloyatida o‘tkazigan ishlarni natijalari esa umumiy 25% lik sifat ko‘rsatgichini qayd etdi. Bundan ko‘rinib turibtiki huquq darsalariga noan’anaviy yangicha usullar bilan yondashish yaxshi samara berishiga guvoh bo‘ldik.

Xulosa

Huquqiy ta’lim va tarbiya bu fuqarolarni nafaqat huquqiy, balki iqtisodiy, ijtimoiy, ma’naviy va siyosiy jihatdan tarbiyalashning zaruriy elementidir. Ushbu tushunchalarga ko‘plab olimlar tomonidan turlicha ta’rif berilishiga qaramay o‘z mohiyati jihatdan mamalakat uchun kerakli bo‘lgan fuqaro tarbiyasi uchun zaruriy amaliy faoliyat sifatida gavdalanadi. Fuqarolarga huquqiy ta’lim va tarbiya berish amaliyoti jahon tajribasida ko‘p yillar oldin boshlangan bo‘lib bu narsa bugungi kunda ko‘plab evropa mamlakatlarida o‘zining samarasini berdi. Huquqiy ta’lim va tarbiya tushunchlar mohiyatini to‘g‘ri anglab etish mamlakat kelajagi bo‘lgan bilimli, madaniyatli, yuksak saviyali siyosiy va huquqiy faol va har qanday hatti harakatlarga huquqiy baho bera oladigan yoshlarni tarbiya qilishda asosiy vaziani bajaradi. Huquqiy ta’lim va tarbiyani shakllantrish uchun eng qulay maskan hisoblangan maktab dargohlarida bilm berishni yanada kuchaytirish hamda darslarni tashkil etishda yangi zamonaviy usul va vositalardan foydalanish zarur. Shundagina biz huquq darslaridan ko‘zlagan natijaga erishamiz.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Mirziyoyev. Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini taʼminlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bagʻishlangan tantanali marosimdagi maʼruzasi. 2016-yil 7-dekabr //Oʻzbekiston Milliy axborot agentligining veb-sayti – http://uza.uz
2. *Кулапов В. Л.* Теория государства и права. учебник. М. : Кнорус, 2014. С. 360.
3. Матевосова Е. К. Правовое воспитание как средство борьбы с правовым нигилизмом [Электронный ресурс]: авто-реф. дисс. … к.ю.н. М., 2012. 26 с.
4. Шакирова Е.А. Динамика результатов правового просвещения обучающихся // Фундаментальные исследования. 2014. № 5-3. С. 592-596.
5. Общая теория и праваю Курс лекций / Под общей редакцией профессора В. К. Бабаева – Нижний Новгород – 1993. – С. 488
6. Saidov. A, Tojihonov U. Davlat va huquq nazariyasi. II jild. Huquq nazariyasi. – T. Adolat. 2001y. -B. 187
7. Karimova O. Huquqiy tarbiya metodikasi. T: TDPU. 2000y. -B. 5
8. Oʻ. M. Asqarova, M. Xayitboyev, M.S. Nishonov. Pedagogika. T. Talqin. 2008. -B.185
9. Akbarali Oʻgʻli S. F. PROSPECTS FOR IMPROVING THE TECHNOLOGIES OF DEVELOPING LEGAL THINKING FOR SCHOOLCHILDREN (ON THE EXAMPLE OF THE PROVINCE OF NAMANGAN) //CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS. – 2023. – Т. 4. – №. 01. – С. 94-97.

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: https://scienceproblems.uz

DOI: 10.47390/B1342V3SI2Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Special Issue

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).